

УДК 343.9.01

Світлана Сорока

Національний університет “Львівська політехніка”,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
доцент кафедри кримінального права і процесу,
кандидат юридичних наук
soroka.sv66@gmail.com

Наталія Слобода

Національний університет “Львівська політехніка”,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
студентка ПВ-25
nataliia.sloboda.pv.2020@lpnu.ua

НАСИЛЬСТВО В СІМ’Ї: ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ

<http://doi.org/10.23939/law2022.36.243>

© Сорока С., Слобода Н., 2022

Розглянуто проблеми протидії насильству в сім’ї. Відзначено, що Законом України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” закріплено комплексний підхід до протидії домашньому насильству. Як вбачається із законодавства, перелік спеціально уповноважених органів у галузі запобігання та протидії домашньому насильству є вичерпним. Одним із органів, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є уповноважені підрозділи органів Національної поліції України. Закон України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” визначає їхні повноваження. Цим законом передбачено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. Проаналізовано проблеми протидії домашньому насильству уповноважених підрозділів органів Національної поліції України і запропоновано способи їх вирішення.

Зроблено висновок, що одним із засобів запобігання та протидії насильству в сім’ї є прийняття Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”. Проте на практиці є проблема щодо застосування цього законодавства, оскільки однією із основних проблем залишається виявлення цього негативного явища і реагування правоохоронних органів.

Окреслено напрями вирішення цієї проблеми: високий рівень обізнаності суспільства щодо прийнятого законодавства про запобігання і протидію домашньому насильству; створення спеціальних систем вилучення із сім’ї осіб, які здійснювали домашнє насилля; забезпечення потерпілих осіб тимчасовим безпечним місцем проживання; якомога швидше реагування органів поліції на звернення про допомогу осіб через вчинення над ними насильства в сім’ї; підвищення рівня професійно-правової підготовки поліцейського, що сприятиме зростанню небайдужості представників правоохоронних органів, збільшить бажання відновлювати справедливість у результаті своєї діяльності.

Ключові слова: протидія та запобігання домашньому насильству; домашнє насильство; насильство в сім'ї; правоохоронні органи; постраждалих; кривдник.

Постановка проблеми. Проблема домашнього насильства вважається однією із найактуальніших у сучасному суспільстві. Україна також визнає і привертає неабияку увагу до гостроти та глибини цієї проблеми, оскільки в державі постійно зростає кількість звернень щодо домашнього насильства. Статистика зросла на 47 %, якщо порівняти вісім місяців 2020 р. та вісім місяців 2021 р.

За вісім місяців 2021 р. до поліції щодо домашнього насильства звернулися стільки ж людей, як за весь 2019 р. – надійшло 209 тисяч звернень [1]. Важливим кроком, зробленим у 2019 р. для розвитку запобігання і протидії насильству в сім'ї, є криміналізація цього правопорушення, тому питання протидії домашньому насильству є актуальним і своєчасним.

Аналіз дослідження проблеми. Науково-теоретичну базу дослідження становлять праці вітчизняних науковців, зокрема М. Євсюкової, В. Пивоварова, О. Стрельченко, Г. Христової, О. Шаповалової, Л. Шевченка і ін.

Метою статті є дослідження проблем протидії насильству в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Одним із актуальних питань сьогодення залишається питання прав людини, а також можливість їх реалізації та захисту. Утвердження, забезпечення, реалізація прав людини є одним із важливіших показників, що вказує на демократичність та соціальність держави, а також на те, що така держава є правовою. З набранням чинності Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” та Закону України “Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України”, ухвалених з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи “Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами”, Україна підтвердила своє негативне ставлення до проблеми домашнього насильства, а прийняте законодавство дає можливість реалізувати право на захист від цього негативного явища.

Законом України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” закріплено комплексний підхід у протидії домашньому насильству. Очевидно, що оскільки закон був прийнятий і набув чинності порівняно недавно, його втілення правоохоронними органами здійснюється поступово. На нашу думку, щоб протидія насильству в сім'ї була ефективною, насамперед необхідно забезпечити інформування населення про прийняте законодавство щодо протидії домашньому насильству, а також плідну співпрацю між органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями, а також активну боротьбу кожного громадянина із цим антилюдським явищем. Аналіз законодавства свідчить, що перелік спеціально уповноважених органів у галузі запобігання та протидії домашньому насильству є вичерпним. Так, запобігання і протидія домашньому насильству – це система заходів, які здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються, крім цього, спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування завданої їй шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників

та зміну їхньої поведінки. Також на уповноважені підрозділи органів Національної поліції України покладається здійснення профілактичного контролю за поведінкою кривдника, щоб не допустити повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства [2]

Отже, одним із органів, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є уповноважені підрозділи органів Національної поліції України [2]. Їхні повноваження такі: 1) виявляти факти домашнього насильства, а також своєчасно реагувати на них; 2) приймати і розглядати заяви та повідомлення про вчинення домашнього насильства; 3) інформувати постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; 4) виносити термінові заборонені приписи стосовно кривдників; 5) брати на профілактичний облік кривдників та провадити з ними профілактичну роботу в порядку, визначеному законодавством; 6) здійснювати контроль за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії; 7) анулювати дозволи на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їхнім власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучати зброю та боєприпаси у порядку, визначеному законодавством; 8) взаємодіяти з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 9) звітувати центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері [2].

Також Законом України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” передбачено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, до яких належать: 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника; 2) обмежувальний припис стосовно кривдника; 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; 4) скерування кривдника на проходження програми для кривдників [2].

Отже, одним із засобів запобігання та протидії насильству в сім'ї є прийняття Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”. Цим законом визначено вичерпний перелік суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Проте на практиці існує проблема щодо застосування цього законодавства, оскільки однією із основних проблем залишається виявлення цього негативного явища і реагування правоохоронних органів. Доцільно зазначити, що діяння визнають насильством тільки тоді, коли воно порушує вимоги чинного законодавства і призводить чи може призводити до порушення конституційних прав і свобод члена сім'ї.

Тому обов'язковим елементом захисту і підтримки потерпілого від насилля, що і забезпечує можливість мінімізувати ризики цього явища у майбутньому, є інформування громадян про їхні права і послуги, якими вони можуть скористатись у разі домашнього насильства. Його необхідно здійснювати в зрозумілій для людини формі, враховуючи притаманні їй особливості.

Варто усвідомлювати, що людина, яка зазнає насильства, не одразу звертається за допомогою до правоохоронних органів. Частина випадків незадокументовані, оскільки постраждалі далеко не завжди звертаються по допомогу через страх помсти, через фізичні вади, вік. Тому дуже важливо, щоб були також гарячі лінії та телефони довіри для постраждалих від насильства. Такі інформаційні пункти є дуже важливими “першими лініями” і повинні бути доступні цілодобово, проте постраждалих треба інформувати, куди потрібно звернутися.

Як зазначено вище, законодавство щодо запобігання та протидії насильству в сім'ї прийнято порівняно недавно, тому механізм протидії фактам домашнього насилля в Україні є недосконалим. Доволі часто працівники поліції сприймають факт насильства як сімейний конфлікт, не вивчаючи його особливих ознак.

Як зазначає Д. Герчева, “поліція та судова система часто не реагують на цю проблему, що відображає поширену в українському суспільстві думку, що домашнє насильство – це “особиста, сі-

мейна справа”, яка не стосується держави, і що постраждали від насильства певною мірою самі його “спровокували” [3]. А звертаючись за допомогою до поліції, вони стикаються із проблемою несвоечасного прибуття поліцейських або неприїзду взагалі, або просто передавання дільничному офіцеру запиту від потерпілого, і він може прийти ще пізніше [4, с. 51].

Проте за насильство в сім’ї передбачено адміністративну (ст. 173-2 КУпАП) і кримінальну відповідальність (ст. 126-1 КК України). Тому можна говорити і про проблему нестачі кваліфікованих кадрів. Для зростання рівня забезпечення охорони основних прав людини і громадянина від протиправних посягань, особливо насилля у сім’ї, необхідно підвищити рівень професійно-психологічної підготовки працівників Національної поліції України до здійснення службової діяльності [5, с. 237]

Проте заступниця міністра внутрішніх справ Катерина Павліченко констатує, що “сьогодні збільшується кількість складених адміністративних протоколів та термінових заборонених приписів стосовно тих осіб, які перебувають на обліку поліції в категорії кривдника. Можна простежити, що динаміка є. Наше суспільство почало більше говорити, а ми почали більше фокусуватися. Так, збільшується кількість мобільних груп реагування поліції на домашнє насильство, підходи з протидії стали комплексними, проводиться навчання поліцейських. Так, зараз активно впроваджують систему поліцейських офіцерів громади, а ще є ювенальні поліцейські, слідчі, патрульні. Іде спеціалізація працівників поліції, коли в кожній напрямку роботи поліцейських закладається блок протидії домашньому насильству. Зараз в Україні працює 86 мобільних бригад” [1].

Крім цього, до методів вирішення деяких проблем можна зарахувати створення спеціальних систем вилучення осіб, які здійснювали домашнє насилля, із сім’ї, забезпечення потерпілих осіб тимчасовим безпечним місцем проживання, якомога швидшого реагування органів поліції на звернення про допомогу осіб через вчинення над ними насильства в сім’ї [2, с. 51]. Наприклад, у Києві з’явилося місце, де жертви домашнього насилля можуть сховатися на десять діб, у Слов’янську на Донеччині ПРООН, яка координує реалізацію Програми ООН із відновлення та розбудови миру в тісній співпраці з ООН, Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO) та Фондом ООН у галузі народонаселення (UNFPA), створила Центр допомоги жінкам, які постраждали від насильства або жорстокого поводження, за фінансової підтримки Європейського Союзу, де вони також отримують психологічну, соціальну та юридичну підтримку, необхідну їм, щоб відновити внутрішні сили й прийняти рішення щодо свого майбутнього [3].

Висновки. Отже, одним із засобів запобігання та протидії насильству в сім’ї є прийняття Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”. Цим законом визначено вичерпний перелік суб’єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Одним із органів, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є уповноважені підрозділи органів Національної поліції України. Однією із основних проблем для вирішення цього питання залишається виявлення цього негативно-го явища і реагування правоохоронних органів. Напрями вирішення цієї проблеми: високий рівень обізнаності суспільства щодо прийнятого законодавства про запобігання і протидію насильству в сім’ї; створення спеціальних систем вилучення із сім’ї осіб, які здійснювали домашнє насилля; забезпечення потерпілих осіб тимчасовим безпечним місцем проживання; якомога швидше реагування органів поліції на звернення про допомогу осіб через вчинення над ними насильства в сім’ї; підвищення рівня професійно-правової підготовки поліцейського, що сприятиме зростанню небайдужості представників правоохоронних органів, збільшить їхнє бажання відновити справедливість у результаті своєї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павліченко К. (2021). В Україні на 47 % зросла кількість звернень щодо домашнього насильства. URL: <https://povaha.org.ua/v-ukrayini-na-47-zrosla-kilkist-zvernenn-shhodo-domashnogo-nasylstva/>

Насильство в сім'ї: проблеми протидії

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Герчева Д. (2020). Подвоєння проблеми домашнього насильства. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/06/15/241326/>.
4. Герасименко Г. В. (2018). Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. *Демографія та соціальна економіка*, 1(32), 43–57.
5. Рівчаченко О. А. (2020). Професійно-психологічна підготовка поліцейських Національної поліції України до профілактики домашнього насильства. *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід*: матеріали науково-практичної конференції. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 303 с.

REFERENCES

1. Pavlichenko K. (2021). V Ukraini na 47 % zroslo kilkist zvernenn shchodo domashnoho nasylstva. URL: <https://povaha.org.ua/v-ukrayini-na-47-zroslo-kilkist-zvernenn-shchodo-domashnogo-nasylstva/>
2. Pro zapobihannia ta protydiiu domashnomu nasylstvu: Zakon Ukrainy vid 7.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Gercheva D. (2020). Podvoiennia problemy domashnoho nasylstva. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/06/15/241326/>.
4. Herasymenko H. V. (2018). Problemy reahuvannia pravookhoronnykh orhaniv na domashnie nasylstvo kriz pryzmu hromadskoi dumky. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 1(32), 43–57.
5. Rivchachenko O. A. (2020). Profesiino-psykhologichna pidhotovka politseiskykh natsionalnoi politsii Ukrainy do profilaktyky domashnoho nasylstva. *Zabezpechennia zapobihannia ta protydii domashnomu nasylstvu, nasylstvu za oznakoiu stati ta protydii torhivli liudmy: natsionalna praktyka ta zarubizhnyi dosvid: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, 303 p.

Дата надходження: 20.09.2022 р.

Svitlana Soroka

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Jurisprudence and Psychology
Department of Criminal Law and Process,
Cand. of Law
svitlana.o.soroka@lpnu.ua

Natalia Sloboda

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Scientific Institute of Law,
psychology and innovative education,
student PV-25
nataliia.sloboda.pv.2020@lpnu.ua

FAMILY VIOLENCE: PROBLEMS OF COUNTERFEATER

Problems of combating domestic violence are considered. It is noted that the Law of Ukraine “On Prevention and Counteraction to Domestic Violence” establishes a comprehensive approach to combating domestic violence. According to the law, the list of specially authorized bodies in the field of prevention and counteraction to domestic violence is exhaustive.

Authorized units of the National Police of Ukraine are one of the bodies entrusted with the functions of implementing measures in the field of preventing and combating domestic violence. The Law of Ukraine “On Prevention and Counteraction to Domestic Violence” defines their powers. This law

provides for special measures to combat domestic violence. The problems of counteracting domestic violence of the authorized units of the National Police of Ukraine are analyzed and the ways of their solution are suggested. It is concluded that one of the means of preventing and combating domestic violence is the adoption of the Law “On Prevention and Counteraction to Domestic Violence”.

However, in practice there is still a problem with the application of this legislation, as one of the main problems remains the detection of this negative phenomenon and the response of law enforcement agencies. It is suggested that the ways to solve this problem are a high level of public awareness of the adopted legislation on preventing and combating domestic violence, creating special systems for removing family members who have committed domestic violence, providing victims with temporary safe accommodation, responding as soon as possible. police authorities to seek help from individuals through domestic violence, increase the level of professional and legal training of police officers, which can help improve the indifference of law enforcement officials, increase the desire to restore justice as a result of their activities.

Key words: counteraction and prevention of domestic violence; domestic violence; domestic violence; law enforcement agencies; victim; abuser.